

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.
II. emelet, 18. ajtó,hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fölszólamlások
küldendők.Bérmertelen levelek el nem
fogadtatnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre 6 frt
Fél évre 3 „
Negyedévre 1 „ 60 kr.
Egyes szám 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petsor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja 20 „
Bélyegdíj 30 „
minden beigtatás után.Felelős szerkesztő: **Zsengeri Samu.**

Megjelenik hetenként egyszer.

Társszerkesztő: **Grosz Viktor.**

Tartalom: A husvétii ünnepre keresztény vér szükséges. — A szatmárme gyei kérvény. — A tizza-eszlári eset morális következményei Ronsinger Márton-tól. — Bibliafejtegetési tanulmányok. Steiner Ignác-zól. — Levelezések. — Különfélék — Hirdetés.

Utóbbi időben több oldalról érkezett panasz a lap rendetlen kézbesítése ellen. Kérjük t. olvasóinkat sziveskedjenek velünk az eseteket tudatni s mi a póstaigazgatóságnál azonnal eljárunk a dologban.

A husvétii ünnepre keresztény vér szükséges.

Szépen beléjutottunk a középkorba!

Az orosz zsidó heccz után még egy keresztény leány obligát megölése is találkozott szerencsésen, kinek vérére a zsidóknak husvétii pászkájuk megöntözése céljából mulhatatlan szükségük van. A zsidóknak, az állatok vérének használata, az igaz, szigoruan tiltva van, de ez nem zárja ki azt, miként a zsidógyölölők állítják, hogy a zsidóknak pászkájuk készítésekor embervérre ne legyen szükségük. Hát miért ne gondoskodott volna az a tizza-eszlári sakter e drága szerről, miután még saját gyermeke a kulcslyukon át volt e borzasztó tett szemtanuja?! Különös, hogy az eféle rémhistóriáknál rendesen gyermekek játsák a főszerepet! Így történt ez a damascusi inquisitió előtt is és így történt ez jelenleg Tizza-Eszláron.

Az ember bátran azt hihette volna, hogy a damascusi borzasztó esetek után, az e fajta jelenetek a zsidóság történelmében nem fognak többé előfordulni. Sajnos és egyszersmind szégyen a népre nézve, melynek szívében ily szánandó balhiedelem gyökeret verhet!.... 1840-ben február hó 5-én Damascusban egy Tomasso nevezetű kapuczinus tűnt el; azt állították többen, hogy eltűnésének előestéjén a zsidók városrészében látták. Ratti Menton francia consul közreműködésével rögtön kész volt a vád, hogy a kapuczinust a zsidók ölték meg, mert vérére a pászkasütéshez. szükségük van. A legiszonyatosabb kinzások által iparkodtak akkor vádjuk bebizonyítására bizonyítékokat szerezni. Aggok, nők és gyermekek ellen botbüntetést alkalmaztak; hatvan gyermeket külön zártak el, étlen, szomjan tartották őket, hogy a mellékteremben különzárt anyjukat gyermekük kinos jajveszékelése hallatára, vallomásra bírják!

Azokat a tanukat, kik ártatlanságuk mellett tanuskodtak, eltűntették, a község legjobbjai, leggazda-

gabbjai ki lettek pusztitva, ki lettek rabolva, de a valót még sem derítették fel. Rhodusban egyidejüleg egy keresztényfiu meggyilkolásával vádolták a zsidókat, elegendő bizonyíték hiányában a zsidókat kifosztogatták, iszonyatosan elkínózták, csakhogy vallatásra bírják őket. A rossz példa utánzásra talált. Julichban ugyanez évben egy kilencz éves keresztény leányka azt állította, hogy egy zsidó megsebezte alsó testét; fivére még azt a zsidót meg is ismerte, aki nővérét és azonkívül még egy agg keresztényt is meggyilkolni akart.

E véres tett azonban nem a keleten, hanem Európában történt s így a megölt keresztény élve került meg és az állítólagos szurás, a kis leány testén csak vérfoltnak bizonyult be.

Akkori időben a francia sajtó a kikeresztelkedett zsidókat nyilvánosan felszólította, hogy igaz lelkiismeretökre vallják be, valjón előbbi hitsorsosaik vagy valamely törvényök közt ez a szokás valaha előfordult, hogy husvétii pászkájukra embervérre van szükségük? Két kikeresztelkedett zsidó állott fel ekkor a megtámadott és gyanusított zsidók védelmére. A protestans Neander püspök Jeruzsálemből és Veith bécsi kanonok. Utóbbi a feszülettel kezében lépett a Szt.-István templomban a szószékre és élénk szavakban hitére esküdött, hogy e kigondolt gonosztett a zsidóság elvével és szellemével határozottan ellentétes, hogy ilyen szokás sohasem létezett és hogy aljasság és bün az, midön a zsidókra ily képtelenségeket ráfognak.*)

Ha Istóczy ur még csak egy évig várt volna, a hatodik század be lett volna töltve mióta a bacharachi iszonyatos szörnytett a megölt keresztény gyermek meséjét először véresen illusztrálta. 1283-ban történt az, midön a mitsem sejtő bacharachi rabbinak, ki számos családjával a husvétii ünnep első estéjét imával töltötte, valaki asztala alá egy gyermek hullát tett le észrevétlenül. Számptalan zsidó élet bünhödött akkor ártatlanul az állítólagos gyilkolás miatt.

Ez a mese akkori időben az egész szent Németországot bajárta: Münchenben, Boppárdban és Bernben a zsidókat vadként üldözték, mivel husvétii ünnepjökre embervért használnak. A gyermek-gyilkoláshoz később a szent ostya átszurásának meséje járult. Erre természete-

*) Veith körülbelül ezeket mondotta: Én is zsidó voltam s ha tudnám, hogy testemben még egyetlenegy zsidó-ér lüktet, elevenen kimetszeném azt; de a felől biztositlak benneteket, hogy a zsidók soha semmiféle alkalommal keresztény vért nem használtak. Szerk.

sen sokkal könnyebben lehetett bizonyítékot találni; véres ostya mindig találkozott ott, a hol éppen szükség volt reá, míg egy keresztény gyermek csak ráfogható meggyilkolására sokáig kellett várakozni. Midőn 1348-ban a „fekete halál“ a pestis egész Európában pusztított, a zsidóhecczek végnélküliek voltak. Genfben hangzott fel először az, hogy a zsidók a pestisnek okozói. Temérdek zsidót égettek el annak következtében, a mi bűnök tárgyilagosa bizonyítékául szolgált. A halált terjesztő zivatar onnan a Boden-tón átvonult és Strasburgban 2000 zsidó szenvedett tüzhalált. 1349-ben márczius 24-én Mainzban 6000 zsidó lakost, Erfurtban 3000 zsidót öltek meg; míg Boroszlóban egyetlen egyet sem hagytak élve. Ötvenhat város zsidója esett e vallási gyűlölet fekete pestisének áldozatul. „Csak azok a zsidók,“ így hangzik a „könyvek berke“ a zsidók vértanuságának 15-ik század egyik történetében, kik Bécsben és az osztrák fejedelem városaiban laktak, maradtak életben, mivel a fejedelem szívét Isten meglágyítva nem engedte a zsidókat kizozni és üldözni. Sajnos, hogy e fejedelmi kegy a zsidókat Ausztriában is csak kivételesen érte; elébb is, utóbb is, sorsuk Ausztriában és más országban tengődő hitsorsosaikéhoz hasonlított. Mivel Eusben egyetlen egy ostya veszett el, Ausztria valamennyi zsidója tömlöczbe került, sőt halállal lettek fenyegetve, ha vallásukat meg nem tagadják. Csakhogy ellenségeiktől, kik addig nyugodni sem akartak, míg a zsidók tüzhalált nem szenvednek, eme elégtételt megvonják, számos zsidó önként kereste fel a halált. Egymást fojtották meg, ereiket vágták fel egymásnak és feleségeiket is önmaguk ölték meg. A keresztény Kurz történész azt írja ezen borzasztó jelentekekről: „Az ilyen halál megvetőket joggal hasonlíthatjuk össze a sagunti dicsért hősökkel.“

Azok, a kik nem ölték meg önkényt magukat és azok, a kik nem akartak kikeresztelkedni 1421 márczius 14-én Landstrasse kerületében Bécsnek a mostani Duna mellett levő nagy mezőn lettek megégetve. Midőn valamennyi zsidó ki lett végezve és elkergetve, pár óra reá Aeneas Sylvius a bécsi keresztény lakosság fölött panaszkodik, hogy azok uzsorások, hogy az adósoktól zálogokat zsarolnak és őket nyomorba taszítják. Későbbi évszázadokban a zsidók ellen, vas és tűz helyett a rendőrséget és ügyészséget alkalmazták; az 1670-iki bécsi zsidók kiűzetése, azok a kinok, melyeket a zsidók a jelenlegi századig, sőt még e században is Cseh- és Morvaországban szenvedtek, eléggé jellemzi ezen, ha nem is véres, de mindamellert még száanalomra méltó korszakot.

Midőn a zsidókra ezt vagy azt a büntényt ráfogják, az csak ürügy, semmi egyéb, mint ürügy, hogy a zsidó hecczekre okot szolgáltatassanak.

1328. májuk 5-dikén a zsinagógájukban összegyűlt zsidókat Esztelben lemészárolták, „mert a zsidók Navarra egyesülését Spanyolországgal megakadályozták“; 1875-ben Bakenben a zsidókat azért fulasztották vízbe; mert Oláhország bojereit és cigányait kizsákmányolták. 1880-ban a német kancellár Stökert és Henricit üdvözli, mert az ország „elzsidósodása“ ellen felszólltak, és 1882. a kazapokat Balta ellen küldik, mert a

zsidók Oroszországot kiszipolyozzák. E szomorú eseményekhez fűzzük-e a tiszta-eszlári esetet is? Azt hiszszük, hogy nem! Sem Ausztriában, sem Magyarországon, nincs a zsidógyűlöletnek kellő talaja. 1251-ben IV. Béla egy „zsidórendeletet“ adott ki, mely szóról, szóra így hangzik: „Miután szilárd akaratom, hogy országomban élő valamennyi ember kegyem- és jóakaromban részesüljön, a zsidók is élvezzék csonkítatlanul engedményezett jogaikat.“

S—P.

A szatmármegyei kérvény.

Egy csomo ostoba esetlegesség az, melynek halmaza képezi e pillanatban az ugynevezett magyarországi zsidókérdést. E pillanatban: mondjuk. Mert hogy nálunk a zsidókérdés nem válik zsidókérdéssé sem román, sem német, sem muszka értelemben s hogy ez állandóan semmi alakban sem fogja foglalkoztatni társadalmunk közszellemét: erről mi társadalmunk jellemének biztos ismeretében egy perczig sem kételkedünk.

A zsidókérdéssel a berlini kongresszus alatt és után Romániát illetőleg sokáig foglalkozott az európai diplomácia. Nemzetünk erről alig vett tudomást. Később Németországban, midőn már a kulturkamf elaludt s a németek a pápát szidni megunták, elkezdték az izgatást, sőt a tömeges bántalmazást a zsidók ellen. Nemzetünk erről se vett komoly tudomást. Legföljebb megjegyezte azt, hogy a német, mely a kontinens legműveltebb nemzetének tartja magát, ugyan gyönyörűen bizonyítja be műveltségét s előhaladottságát. Csaknem úgy, vagy még rosszabbul, mint a román.

Nálunk Istóczy évek óta próbálkozik a zsidók elleni izgatással parlamentben s a sajtó terén egyaránt. Soha se vette oly komolyan se a parlament, se a sajtó, se a zsidóság, se a vármegyék, se a pártok, se a községek. Még a választás küzdelmei közt is, a mikor sokat megenged magának a magyar ember, Istóczy tana soha visszhangra nem talált. Maga maradt még akkor is, midőn a vasvári kerületi papság egy kérvénnyel járult az országgyűléshez, hogy az emancipáció töröltessék el, a zsidók helyzettessenek vissza régi jogtalan állapotukba, a budapesti egyetem pedig adassék vissza a római katolikus egyháznak. A parlament nagyot mosolygott a néhány tisztelendő urnak e furcza kérvényén s aztán napirendre tért fölötte. Napirendre tért nemcsak a parlament, hanem a közvélemény is.

Ez volt eddig a zsidókérdés története nálunk.

Most azonban olyan alakot öltött, melyben már komolyan tárgyalatik. Az esetlegességek találkozásánál fogva ölté fel ez alakot.

Az oroszországi zsidóüldözés, a brodyi nagy nyomor a tömeges beköltözéstől való félelem, a vármegyék feliratai, a tiszta-eszlári rejtély s mindez egy egészsze összegubanczolva Istóczy és Ónody urak élénk fantáziája által: ime ily alakban jelentkezik most előttünk a zsidókérdés.

A tiszta-eszlári esetről nem akarunk most véleményt mondani. Nem akarunk, mert most még nem lehet. Vizsgálat alatt s bíróság előtt áll az ügy. Meglehet: az eltűnt leány előkerül. Meglehet, hogy ama szerencsétlen leány véletlen balesetnek vagy közönséges gonosztettnek lett áldozatává. Meglehet: a rejtély sohasem fog kivilágosodni, a mire a büntető igazságszolgáltatás króniakájában száz meg ezer eset van. Az is meglehet, hogy beszámíthatlan állapotban levő egyének vallásos örjögése tette el láb alól. Hiszen csak nem is nagyon rég egy hómezővásárhelyi örült nazarenus saját édes gyermekét áldozta fel az istennek, kegyetlenül meggyilván őt. — Mind e feltevésekből elvégre csak az következik, hogy a gyilkost föl kell akasztani, a veszélyes örjögöt az örültek házába kell zárni.

Ismételjük: erről az esetről most még véleményt nem mondhatunk. De két dolog ellen határozottan tiltakoznunk kell. Az egyik az, mintha a zsidóknak módjukban állana a vizsgálatot hamis irányba terelni vagy annak netaláni terhelő eredményét megsemmisíteni vagy eltusolni. A ki ily gyanút táplál: az első sorban nem a zsidóságot, hanem az állam biróságait gyanúsítja iszonyuan. A ki fölteszi, hogy ily dolog oly ügyben, melyre az ország szeme néz, lehetséges: ám az izgasson kedve és tehetsége szerint, de első sorban a biróságok ellen. Izgatni a zsidók ellen esetleg abból a föltevésből, mert egy állami biróság tagjai talán megvesztegethetők, nemcsak bolondság, de egyáltalán nevetséges is.

A másik pedig, a mi ellen tiltakoznunk kell, az, hogy a tiszta-eszlári esetből, bármi süljön is ki belőle, az egész zsidóságra, egy egész hitfelekezetre következtetést lehessen vonni. Az elfogultságnak, a fajgyűlöletnek, a felekezeti becsmérésnek akkora adagja kell ehhez, a mekkorával szemben a józan észnek, a társadalmi rendnek, az előhaladott műveltségnek s a világot mozgó kérdések szabadelvű felfogásának is alig lehet sulya. Mi csak mély sajnálatunkat fejezhetjük ki, hogy nemcsak a kormánypártból, hanem a becsületes és józan haladás eszméit képviselő függetlenségi pártból is emelkedett már hang, melyeknek az oktalan és veszedelmes iránynak akar segítségére lenni.

Magának a szatmári kérdésnek valóli merituma egyszerű. Az Oroszországból tömegesen kiűldözött vagyontalan és keresetképtelen zsidóknak állandó letelepedéséről van szó s arról, hogy mi megengedjük-e azt Magyarországon vagy ne?

Nézetünket ismételten kifejeztük már. E zsidóknak állandó megtelepedését meg kell gátolni, nem azért, mert zsidók, hanem azért mert vagyontalanok, keresetképtelenek és sokan vannak. Ily tömegnek beözönlése csakugyan megbonthatná a társadalmi elhelyezkedésnek most fennálló rendjét s vidékenkint sulyos közigazgatási hátrányokat idézhetne elő.

Szatmármegye ismeretes kérvénye s az ezt támogató többi kérvények a képviselőház napirendjére vannak kitűzve.

A szabadelvű párt folyó hó 5-én foglalkozott e tárggyal, mely élénk eszmecserére adott okot.

Miután Berzeviczy Albert előadó előterjesztette és indokolta a kérvényi bizottság véleményét, felszólalt Dobránszky Péter, a ki a kérvénybizottság határozati javaslatát ugyan elfogadja, azonban megnyugtató nyilatkozatokat vár a kormány részéről arra nézve, hogy a bevándorló zsidók, miután menekülésüket megakadályoztatni az emberiség tiltja, innét ismét ki fognak szállíttatni.

Utána Tisza Kálmán emelt szót, kifejtvén, hogy miként véli a kérdésben összeegyeztethetőnek az emberiség tekintetét az államérdek tekintetével.

Csiky Kálmán kijelenti, hogy őt antiszemita irány nem vezet, de szocialis és nemzetgazdasági szempontból veszélyt lát az oroszországi zsidók tömeges letelepedésében, ezért olyan határozatot óhajtana támogatni, mely szerint e bevándorlás megakadályoztassék.

Istóczy Győző kifejti a bevándorlás veszélyeit és az ellenzék részéről benyújtandó határozati javaslatához csatlakozik.

Wahrman Mór kijelenti, hogy olyanokkal, kiket vallásos rajongás és fajgyűlölet vezet, vitatkozni nem akar, olyanokat kapacitálni meg sem kíséri. Azokat azonban, a kik ilyen szenvedélytől menten, tisztán csak társadalmi és nemzetgazdasági szempontból foglalkoznak a kérdéssel, hivatkozva tizenéves parlamentarizmus működésére, mely alatt mindig csak elfogulatlanul foglalkozott minden kérdéssel, biztosítja, miszerint az egész nagy lármából, hogy azon szerencsétlen üldözöttek Magyarországra jönnének, tömegesen ide vándorolnának, egyetlen szó sem igaz; az

egész művelt világban, kiválóan természetesen hitsorsainknál, óriási mérvű gyűjtések rendeztetnek, hogy ezen barbár módon üldözötteknek újabb, jobb hont szerezzenek, de nem itt Magyarországon, hanem Ausztriában, de Európában sehol, hanem kizárólag Amerikában; állíthatja, hogy még egyetlen egy család vagy üldözött az országba nem jött, az egész bevándorlási hír csak a kedélyek elrémítésére szánt. Hivatkozik a miniszterelnökre, hogy még Galicziában is csak Bródybán vannak elhelyezve az összes menekültek. — Kéri az értekezletet a kérvényi bizottság javaslatában megnyugodni.

Wahrman után még Tisza miniszterelnök szólott, hangsúlyozván Wahrman állításai igaz voltát és határozott szándékát a legnagyobb erélylyel megtorolni a legelső rendzavarást. Nem fogja megsérteni a sajtótörvényeket, habár épen a zsebében van a legrutabb „Brandschrift“, a mely csak legközelebb jelent meg, de minden lehető eszközzel meg fogja akadályoztatni, hogy a nemzet becsületén sérelem ejtessék. Ezután a kérvényi bizottság javaslata egyhangulag elfogadott.

Veszprémmegye legutóbbi közgyűlésén szintén foglalkozott e tárggyal — s ez alkalomból Fenyvessy Ferencz képviselő a következő indítványt terjesztette elő: „Mondja ki a közgyűlés, hogy a kormány az országgyűlés által felszólítandó, miszerint tekintve, hogy a muszka zsidók bevándorlása a magyar népre nézve nemcsak nemzetgazdasági, de főleg erkölcsi szempontból is nemcsak káros, de veszélyes lévén, ezen bevándorlást hatalma összes erejével gátolja meg.“ Ez indítványt többen pártolták, Halassy Vilmos izr. bizottsági tag is — mire a főispán Fiáth Ferencz b. a következő szavakkal hirdette ki a végzést. „Mielőtt a végzést kimondanám, ki kell jelentenem, hogy az elfogadott indítványt sem törvényesnek, sem alkotmányosnak, sem humánusnak, sem czélszerűnek nem tartom. Ezzel tartozom multamnak, s most sajnálattal mondom ki a végzést, mely szerint az imént felolvasott felirati indítványt Veszprémmegye közönsége egyhangulag elfogadja.“

A sajtóban, törvényhatósági gyűléseken jó ideje vitatott zsidókérdés f. hó 7-én került napirendre a képviselőházban. A végére ért ülészak utolsó tárgyának a kérvények elintézését hagyták s a honatyák rendes körülmények közt siettek volna hazamenekülni, rábizván a kérvények sorsát az előadó bölcsességére, de ezuttal ott volt a kérvények közt a több megye és város által pártolt szatmári felirat, mely az oroszországi zsidók bevándorlásának megakadályozását kívánja s alkalmat nyujt divatossá lett izgalomra. A honatyák tehát, kik az utóbbi napokban tárgyal javaslatok elől tömegesen menekültek, tegnap visszatértek, a padsorok megteltek, a karzatokon pedig szorongott a szemita és antiszemita hallgatóság, kábitó hőségben lesve a még itt sem levő orosz zsidók sorsának eldölését.

A tisztelt ház, mely máskor a kérvényeken szokott hamarosan átesni, most a napirend egyéb tárgyait végezte el hamarosan, öröme a hallgatóságnak, melynek soraiiban a hölgyek különösen nagy számmal voltak jelen. A terem levegője mind nyomasztóbbá lett, de szemita és antiszemita közönség nagyre méltó áldozatkészséggel tűrte. Körülbelül dél lehetett, midőn a kérvényi bizottság előadója, Berzeviczy Albert, a háznak e gyorsan méltó hirre jutott fiatal tagja, az előadói asztalhoz lépett s fölolvasta Szatmármegyének több törvényhatóság által támogatott kérvényét, mely az oroszországi zsidók bevándorlásának meggátlását kívánván, kéri, hogy az állampolgári jog a honosítási törvényben megszabott föltételeken kívül bizonyos pénzösszegnek a kincstár részére való lefizetésétől tétessék függővé, s hogy a ki valamely községben akar telepedni, igazolja, hogy nem fog a község terhére esni. Berzeviczy Albert kifejté, hogy a kérvényi bizottság

ez intézkedéseket czéltalanoknak és fölöslegeseknek találta, mert ezek által a káros elemeket a honosításból még sem lehet kizárni, a mi pedig a letelepedést illeti, az 1876. évi 5-dik törvényczik már kimondta, hogy még a honpolgároktól is megtagadandó a letelepedés, ha nem tudják igazolni, hogy képesek magukat a község megterhelteése nélkül eltartani. A jelen eset alkalmából a letelepedési jog tüzetesebb szabályzását a bizottság nem találná helyesnek s általában azt hiszi, hogy a felmerült eseményekkel szemben az intézkedés határozottan a kormány hatáskörébe tartozik, másrészt pedig egy művelt államhoz nem volna méltó az üldözötteket visszaüzni oda, a honnan őket kiüldözték s a magyar parlamentnek őrizkedni kell még a látogatától is annak, hogy a faji és vallási gyűlölködést hazánkba át akarná ültetni. Az előadó tehát a bizottság nevében azt javasolja, mondja ki a ház, hogy a szatmári kérvény tárgyára nézve törvényhozási intézkedés szükségét nem látja, de a közrendőri és egészségügyi intézkedésekre felhívja a kormány figyelmét.

A jobboldal és mérsékelt ellenzék élénk helyesléssel kísérte Berzeviczy előadását. A szélsőbal azonban nem volt a bizottsági javaslattal megelégedve. Herman Otto tehát, miután előrebocsátá, hogy a korszellemmel haladó zsidó polgártársakat tiszteli, de a nemzetbe beolvadni nem akaró orthodox elem erősbitésétől irtózik, a maga és még kilencz szélsőbali képviselő nevében ellenjavaslatot nyújtott be, mondja ki a ház, hogy az Oroszországból kiüldözött tömegeknek s azok töredékeinek Magyarországra való beözönlése okvetlenül megakadályozandó s a kormány utasítandó, hogy a kiüldözöttek ügye a nemzetközi jog elvei szerint, Oroszország terhére rendeztessék.

Herman Otto után általános figyelem közt emelt szót Tisza Kálmán miniszterelnök. Beszédét a jobboldal és a mérsékelt ellenzék élénk helyesléssel kísérte, míg a szélsőbalról, mely általában nagyon antiszemita jellegűnek mutatkozott, minduntalan közbekiáltásokkal szakították félbe. A kormányelnök ajánlotta a kérvényi bizottság javaslatának elfogadását, mert a települési és honossági törvények biztosítják a községeket, hogy megélni nem tudó tömegek nem rohanják meg. „Vasvillával!” kiáltott erre valaki a szélsőbalról s az a valaki, mint a kormányelnök meg is jegyzé, nagy barátja lehet a vasvillának, mert másodsor is e szóval szakította meg a kormányelnök beszédét, mikor arról szólt, hogy talán fegyverrel kergessük vissza a menekülőket? „Vasvillával,” volt a függetlenségi párt honatya véleménye, melyben azonban nem mindnyájan osztottak, mert Irányi Dániel és Helfy Ignác oda szóltak:

— Kimélje meg ily közbeszólástól a pártot!

A miniszterelnök, folytatván beszédét, Herman Ottó ellenében megjegyzé, hogy törvényhozási intézkedés most nem volna helyes, mert bármint igyekezzenek is a dolgot magyarázni, nem lehetne azt a színét elvenni, hogy itt felekezeti és faji ellenszenv működik; hogy ez így van, a Herman beszéde is mutatta, mert minden igyekezete dacára sem tudta elkerülni, hogy ne használjon izgatató kifejezéseket. (Zajos ellenmondás a szélsőbalon. Ez korteskedés! Zaj.) Különbben olyan rendkívüli eset, mely nyakrafőre való törvényhozási intézkedést tenne szükségessé, nincs jelen; a kormány támogatni fogja a községeket a letelepedési feltételek megtartásánál. Ha azonban szó szerint kellene venni a szélsőbali indítványt, hogy az üldözöttek bevándorlása „okvetlenül” megakadályozandó, mivel fogjuk őket távol tartani. (Egy hang a szélsőbalról: Vasvillával!) Persvazio, szónoklat itt nem használ, tehát fegyverrel kellene őket visszaüzni. (Kiáltások a szélsőbalon: Kordonnal!) Mit jelent a kordon? Azt, hogy akit a mindenki által elítélt barbár módon üznek ki honából, azt mi puskatussal vagy szurony hegyével kergessük vissza; s míg ez a cordon humanitási jellege, pénzügyileg is nem kevésbé elfogadhatlan, mert a praesentiv kordont már most föl kellene állitanunk s hónapokon át ez aztán milliókba kerülne. A szélsőbali javaslatnak másik pontja azt

kívánja, hogy a kormány használja fel külügyi befolyását az orosz zsidók kivándorlásának megszüntetésére s intézkedjék, hogy az üldözöttek visszatérhessenek vagy elszállittassanak, de Oroszország költségén. Erre Tisza Kálmán miniszterelnök megjegyzé, hogy Európa kormányai nem várták be a figyelmeztést, hogy megtegyenek annyit, a mennyit a szomszédos állam belügyeibe való be nem avatkozás megenged. Ha Herman Otto azt mondja, hogy veszély esetén a be nem avatkozás elvétől el kell térni, ám mi történik, ha Oroszországnak nem lesz kedve teljesíteni azt, amit mi tőle követelünk a baj elhárítására. Vagy elpusztulnak a menekültek, vagy a felszólalás szegyenletes eredménytelensége áll be, vagy háborút kell izennünk. A mely állam oly követeléssel lép fel, annak készen kell lenni a hadizenetre. (Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások balról: Ugy is az lesz a vége!) A dolog érdemére nézve a kormányelnök kijelenté, hogy tömeges bevándorlásról még szó sem lehet, legfeljebb egyesek jöhettek át, de ha a beözönlés megkezdődne is, a letelepedés veszélye nem következne be, a kormány gondoskodnék internálásról. Különbben pedig a mily határozottan elutasítja azt, a mi Magyarországnak tradícióival ellenkezik: hogy a szerencsétleneket hideg szível, kegyetlenül visszakergessük, másrészt mindent meg fog tenni, hogy ha a kivándorlás nem szünnék, szükség esetén állami közbelépés mellett is tétessék lehetővé a menekülteknek, hogy oly hazába mehessenek, melyben több jót, elfoglalatlan helyet találhatnak. Egyelőre azonban ez még a társadalmi jótékonyosság kötelessége.

A jobboldali hosszantartó helyeslés követte a kormányelnök szavait s sokfelől hangozott: „Szavazzunk!” Ettől azonban még messze volt a tisztelt ház. A miniszterelnök után Dobránszky Péter emelt szót s a kérvényi bizottság javaslatát pártolta ugyan, de egyuttal kijelenté, hogy ő nem engedi magát terrorizáltatni, mert most már nem zsidóüldözésről, hanem képviselőüldözésről lehet szó; ő az orosz zsidók ellen az ország minden polgárát, tehát a magyar zsidókat is megakarja védeni.

Utána Ónody Géza, a tiszta-eszlári eset fölfedezője beszélt Istóczy Győző élénk fejbólintásai mellett. A tiszta-eszlári esetről beszélt bebizonyítottan találván, hogy a zsidók ölték meg a leányt; idéz a Talmudból és elmond régi babonákat annak hiteleül, hogy a zsidók keresztény vért ontottak. A ház Istóczy Győző kivételével derűtséggel kísérte a beszédet, Pécsy Tamás elnök azonban szükségesnek látta tiltakozni az ellen, hogy a képviselőházban valaki efféle babonákat igazság gyanánt hirdessen. Azután pedig Somssich Pál emelkedett fel hévvel, emelkedett hangon, a szeretet vallása nevében szintén tiltakozott Ónodynak ócska könyvekből idézett borzalmas állításai ellen. Hiszen, ugymond Somssich, ha épen ez kell, hát levéltári hivatalos oklevelekből bizonyítja, hogy — vannak boszorkányok. Tiltakozik az ilyen izgatás ellen s kijelenti, bár eleinte nem elégité ki a kérvényi bizottság javaslata, a kormányelnök nyilatkozata után azt elfogadja.

Végül még Tisza Kálmán miniszterelnök is erélyesen felszólalt Ónody ellen, ki a nyers középkori elvadult szellemet szeretné fölidézni, bebizonyítottan állít be nem bizonyított dolgokat; ez megbélyegzésre méltó izgatás. Ha a képviselői büntetlenség palástja alatt mondott ily szavak kint a tömegben gonosz következményekre vezetnének, akkor a hozandó szigorú intézkedésekért s a netalán kiontandó vérért azokra szálljon a felelősség, kik ezt fölidézték.

Ezzel a vitát félbeszakították. Pénteken folytatják.

A tiszta-eszlári eset morális következményei.

Az eszlári eset valóságos mondanakörre vált, annyiféle mende-monda és babonás hír kering róla, hogy az ember elkábul tőle. Mi, kik e furcsa komédiával szemtől szemben állunk, tudjuk, mi való a dologban és mi nem. Az igaz bizony vajmi kevés az egészben; hisz az igazság aránya a

földön nagyon csekély a látszat- és álnokságához képest. Gyilkosság nem történt, különösen nem rituális czélokra, ilyesmit nem lehet constatálni, bár a „Szabolcsmegyei Közlöny“ mint a templomban megtörtént „borzasztó gyilkosság“-ot tárja fel olvasói előtt, nyugodt lelkiismerettel részletezvé egyes embertelen mozzanatait, mintha szemtanuja lett volna és keresztény szeretettől túlaradó szive megesett volna ama vérfagyasztó jelenet aszisztentiájánál. Igaz, hogy a gyanuban levő egyének még mindig törvényes vizsgálat alatt állanak, hanem kitűnő szakférfiak állítása szerint a félreismerhetlen ártatlanság kiderülése után még e hét folyamán szabadlábra fognak helyeztetni. Tény, hogy itt T. Lökön a múlt héten a zsidó sirkertben egy több héttel ezelőtt a Tiszából kifogott hullát ástak ki, de abban egy tokaji illetőségű zsidó leányt ismertek fel. Igaz az is, hogy az eltűnt leányról a törvényhatóságnak nincs tudomása. A többi mind hazugság, pletyka, koholmány.

De nem igaz, hogy a nép ingerült, izgatott, hogy a kedélyek fel vannak háborodva, hogy boszus terveket koholnak, hogy jóhiszeműségéről, emberségéről megfélemedhetett volna. „A nép csendes . . . mint a halál, csupán a menny dörög.“ Azon durva ostobasággal párosult roszakarat szülte rágalom, nem a nép szájából hangzik el, hanem néhány „ur“ és látszólagos tekintély agyafurt fejében zsi-bong. A nép báránytürelmét méltányolnunk kell, valamint szánakozással és megbotránkozással telünk el azon néhány középkori sötétségben elmerült egyén iránt, kiknek tetteire nézve kaján irigység, alávaló pénzsomj, szivtelenség és jellemtelenség képezik az indító okokat.

Haj, ha meggondalnák, mit tesznek! A társadalom alsóbb osztályánál is örvendetesen tapasztaljuk, hogy napról-napra gyarapodik értelemben és tudásban, folytonosan fejlődik és felvilágosodottabbá lesz. Azon urak most egy hatalmas lökéssel évtizedekre kiható reactiót akarnak előhozni; a híres magyar jellem elkorcsosodását, a nép elbutítását fogják előmozdítani, anélkül, hogy céljukat elérnék. Mert a magyar nemzetnek színe-java, a népnek zöme is nemesen gondolkodik, a magyarnak egészséges észjárását nem tántoríthatja meg holmi előítélet vagy alaptalan, aljas rágalom, a magyar-, zsidó-élet pedig anynyira összeforrt már a nemzetével, hogy kettészakadása véres, talán gyógyíthatlan sebeket ejtene mindkettőnek testén.

Tagadjuk, hogy csupa hazafiasságból vagy általános felvilágosodás céljából provokálták volna ezen rémesnek elhírelt historiát vagy mintha bármely káros üzelmek ellen gerjednének fel, mert akinek keblét vallási türelmetlenség vagy mammonvágy tölti el, ki a fajgyűlölet mérges szenvedélyének kielégítését vagy csak szítását is tűzte ki élte céljául, az nem lehet igazi hazafi, az a haza érdekeit háttérbe szorítja, az a legfenségesebb eszméket, az emberi jogét, melyek kivívásán évezredek át korszakot alkotó férfiak, hősök és vallási corriphäusok kard-, toll- és eszme-harczban fáradoztak, lábbal tapossák, azoknak törekvése nem ég felé irányul, hanem a humanitás, ezen az egész emberiség és a haladó kor legfőbb vívmányát az aljasság mocskjával szennyesítik be.

Azt se gondolják, hogy a zsidó megszűnik magyar-nak lenni. Aki jó zsidó tud lenni, mint igaz magyar is ki mer szállni a sikra; nem buborék, nem máz, nem színlelés a zsidó magyarsága, hanem oly hiven ragaszkodunk mi magyar hazánkhoz, a hazafiasság erénye annyira vérünk-ké vált, hogy sem Istóczy rágalmaszai, sem társainak botránkozásai nem gyengíthetik azt el. Tiszta magyar vér pezseg különösen az ifju zsidó nemzedék ereiben, de öregeink és buzgóbb hitsorsosainknak az uralkodó ház, a nemzet nagyjai és a haza boldogságát czélzó áhitatos imáját, melyet az egek urához küldenek, mondom, ezeket hallván, ezeknek sem vethetne szemükre a legelkeseredettebb antisemita sem hazafiatlanságot, sőt egész objektivitással ítélve is, szégyenkedve capitulálnának.

Némelyek különösen orthodoxaink ellen fordálnak; azt mondják, ezeket tüzik ki megvetésük és üldözésük cél-

táblájául. Hát milyen hazai érdekekkel vagy üdvös intézménnyel ellenkezik ezeknek szakállá, hosszabb haja és több imádsága? A zsidók mind intelligensek és elegansok legyenek? Ez olyanforma követelmény volna, mint ha azt kívánnák, hogy a társadalom minden egyes tagja tudós, mindenki gazdag legyen, mintha a természet változatosságának és fokozat szerinti fejlődésének törvényét le akarnák dönteni.

Vagy talán oláh és tót atyafiaink külseje impozánssabb, ezek talán hasznosabb polgárok, eszesebbek, becsületesebbek, józanabbak, a haza javát inkább előmozdítják, mint orthodoxaink? Kereken tagadom. A zsidónál nem kell jobb hazafi, hasznosabb társadalmi tag, őszintebb, békésebb és háladatosabb ember.

Hagyjanak fel tehát szent hazánk érdekeinek megóvása szempontjából költött hamis rágalmaikkal és alaptalan vádjaikkal, hiszen csak úgy nem hiszik az eszlári eset megtörténtét, mint jó magam. Ne bujtogassák, ne izgassák a nép nyugodt kedélyét, ne fertőztessék meg a legszebb magyar erényeket, ne mozdítsák elő a zsidók és keresztények közt fennálló szép testvéri viszony és békés rend megzavarása által az egyenetlenséget és aljas fajgyűlöletet.

Tegyék kezöket szivökre, számoljanak lelkiismeretökkel és valják meg, hogy a zsidók szemlátomást magyarsodnak, közelednek önökhöz, hogy közös, vállvetett erővel közreműködnek lankadatlanul azon magasztos eszme megvalósításán, mely szerint: „A haza mindenek előtt!“

Rosinger Márton.

Bibliafejtetési tanulmányok.

Irta: Steiner Ignác, Léván.

(Folytatás)

A Hasmonaeusok korabeli érme emlékszámba alig mehetnek, mert mindössze nem sokat mondanak, mind a mellett mégis lehet róluk több fontos tudni valót levonni. Hogy itt a mai napig divatozó s használatban levő כתב השורית az óhéber írást ki nem szorította, azt engedi következtetni, hogy mérvadó körben tekintettel voltak a körülfekvő országok népeire s a közhasználatra kibocsátott érme nevét, súlyát s értékét az általok olvasható írásban ismertették meg velök. Forgalmi közvetítő azonban e pénz csak úgy lehetett, ha ama népek nemcsak az írást ismerték, hanem az illető nyelvet is értették. Ebből szükségkép folyik az, hogy Ammon, Aboab, Edom stb. népei a héberhez igen közel álló, vagy avval éppen azonos nyelvet beszéltek. S valóban nem tétetik sehol sem említés, hogy ezen népek a zsidókkal tolmács segítségével közlekedtek volna. Ezen feltevés azáltal nyer megerősítést, hogy Jesaiás a héber nyelvét שפת כנען névvel illeti (19, 18.) Kivételt ebből képez a philistaeusok nyelve, kik Egyiptomból vagy Krétából származván, a zsidókétól eltérő nyelven beszéltek. Azért panaszkodott Nehemiás: „Ugyanazon napokban láttam, hogy a zsidók asdódi, moábi, ammoni nőket hoztak el magoknak feleségeikül. Fiaiknak pedig fele része asdódul beszél, mert zsidóul nem tud beszélni.“ (Nehem. 13, 23—24.) Nem említi azonban, hogy fiaik moáb vagy ammon nyelven beszélnek, mert ez a zsidótól miben sem különbözött. Látui tehát, hogy a legcsekélyebb emléket ki lehet zsákmányolni a bibliafejtetés érdekében s mint később kimutatandó vagyok, e semmit mondó érme egy eddig félreértett bibliai szót tökéletesen földeritenek.

De nemcsak a szóértelem gyarapodnék ily régi emlékek alapján, a mennyiben pl. egy כתבת פסים-nak akár a rajzából kivehető volna sokszinü, cifra vagy ujjas ruha volt-e az? de a biblia egyes részeinek s különösen Mózes öt könyvének keletkezési ideje azok segítségével megállapítható volna. Világosítsuk ezt meg példával s maradjunk

tovább is csak a ruhafélénél. Ha József és Jozsua időkorából köntösöknek vagy takaróknak rajzai, mint Titus diadalívén a zsákmányul ejtett templomedények domborművei, hozzánk származtak volna, ha az utóbbiak a törvényhozó által előírt bojtokat igenis, de az előbbieket éppen nem tüntetnék elő, nem tanuskodnék-e ez elvitázhatlanul és megczáfolhatlanul a mellett, hogy Józsue korának emberei Mózes ebbeli rendeletét követték és ebből kifolyólag: az ötkönyvet is ismerték? Es valóban csak ilyen megczáfolhatlan bizonyíték lenne képes az e körül támadt vitát eldönteni. E vita eleintén homokba elfutó erecskeként bugyogott fel, de napjainkban egész árrá dagadozott, melynek hosszát és szélességét nem annyira mint inkább romboló működését meghatározni lehet. Egy híres angol bölcsész a scepticismust ártalmatlan valaminek mondja, mely nem igen érdemel annyi gáncsolást és hirhesztést. (I. Hume Dávid: Enquiry concerning human understanding, 5. rész 1. szakasz.) Legyen szabad nekünk is a kételgői bölcseséggel szemben kételkedéssel élnünk.

Az első, ki a talmud (Baba 6. 15. a. által kifejtett azon tanon, mely szerint Mózes az ötkönyvet vagyis thorát elejétől fogva végig írta, rést törni mert, Jiczchaki orvos és udvarnok a mór-spanyol udvarnál a 11. században, volt. Szerinte az edomita királyok lajstroma (I. M. 36, 31—39.) csak Josephat judaeai király idejében ígtattatott a thora közé. Ibn Ezra kigyót-békát kiabál Jiczchaki ellen, de maga nem átkodik, habár a titokszerűség leple alatt sokkal merészebbet mondani. Ugyanis Mózes V. könyvéhez írt commentárának elején azt mondja: „A Jordánon túl stb.; ha a tizenkettőnek titkát érted; és Mózes írta a törvényt; a kananaeus akkor az országban volt; Istennek hegyén fog az kinyilatkoztatni; továbbá: Im ágya egy vaságy . . . akkor az igazságot megismerni fogod.

Spinoza tractatus theologico-politikus című művének 8. fejezetében a titokról a fátyolt ellebbentvén, kijelenti, hogy Ibn Ezra ama véleménynek adott kifejezést, miszerint Mózes nem lehet az ötkönyv szerzője. 1) Mózes a Jordánon nem kelt át, következésképpen a tulparton beszédet nem tarthatott. (V. M. 1. 1.)* 2) Hogy Mozesnek tana 12 köre volt írva (V. M. 27, 8 Jósua 8, 31.) minélfogva korántsem lehetett oly terjedelmes mint az ötkönyv; ez volna a tizenkettőnek titka. 3) Mózes írta a törvényt. (V. M. 31, 9.) Ilyen kifejezéssel csak egy idegen, Mózes életrajzát közlő író élhetett. 4) A kananaeus akkor az országban volt . . . tehát az író idejében már nem volt, mert más különben valamely ténynek időviszonyát nem így jelzi vala. (I. M. 12, 7.) 5) Mózes Isten választotta hegyről nem beszélhetett, tehát az ilyen kifejezés: „a mint maiglan mondatik: Isten hegyen jelenik meg,“ (I. M. 22. 14.) ötöle nem eredhet s azon időből való, midőn már a templom Moria hegyén állott. Végre 6) Mózes a maga kortársai előtt szavainak hitelül Őg vaságyára nem hivatkozhatott, (V. M. 3, 11.) ilyen bizonyítékot csak egy késői író a netalán támadt ebbeli kételyek eloszlatására hozhatott föl.

Ennek folytán Spincza Benedictus, kit gyűlöllői Maledictusnak kereszteltek el, nagy garral hirdeti: „Iám, lám, egy elsőrangú zsidó bölcs, író és tudós tuladott a zsidók jóhiszeműségén!“ Hogy ki volt legyen tulajdonkép az ötkönyv írója, ezt Ibn Ezra persze nem merte megmondani, de megmondja maga Spinoza. Szerinte az ötkönyv, Jósua, a Birák s Királyok könyvei egy tollból eredtek, s azoknak szerzője Ezra. Szeraja fiának személyében keresendő. Ki is lett volna alkalmasabb s képesebb Ezránál, kiről a sz. írás azt mondja, hogy kitűnő írástudó volt, s hogy egész hévvel hozzálátott Isten igéjének kifürkészéséhez? (Ezra 7. 6, 10.)

Luzzato, ki Spinozának még „ethiká“-ját is élesen elítéli s ki Letterisnek sehogy sem tudta megbocsátani,

*) Itt Spinoza maga szarvas hibát követett el, mert בעבר הירדן az innenső partot is jelentheti. S. E. valószínűleg azt értette, hogy sem Mózes, sem az őt környező község a Jordánon át nem kelvén, eme helyhatározó egészen kimaradhatott volna.

hogy a héber nyelvet ily ember életrajzával megszenteltette, Ibn Ezra becsületének megmentésére sikra száll. Tisztára nem mossa ugyan, de ama titokszerű szavait oda magyarázza, hogy Ibn Ezra a thora írójának senkit mást mint Mózes tekintette s csak a kifogásolt tételeket tartotta későbbi toldalékoknak. V. ö. Kirchheim: Karme Somron 109. 1. Luzzato S. D. Hamistadel, bevezető rész; Bikkure haittim hachadasim 27 l.; Oczar nechmad 2. r. 103—209.)

Graetz, korunk legkitünőbb történetírójának egyike mély tudományossággal s alapossággal szól hozzá a tárgyhoz. Elismeri Spinoza nagyságát s lángelméjét a bölcsélet, de nem a történet s irodalmi kritika terén. Kimerítő, csaknem hosszas érvelés után azon megállapodásra jut, hogy a thorázak, 5. könyve a négy elsőről elválasztatandó. A Deuteronomium okvetlenül azon könyv, melyet Hilkijahu főpap a templomban talált, s melynek tartalmán Josijah király annyira elszörnyődött. (II. Kir. 22, 8—12; II. Kron. 34, 18—21.) A többi négy könyv időközönként és részenként lőn ismeretessé s Hosea próféta már birt róluk tudomással. Ezra nem írhatta a thorát, mert ő maga döcögős irályánál fogva képtelen volt arra. A ki Ezra emlékiratát, mely irmodoránál fogva már az ujhéber nyelv felé hajlik, figyelemmel olvassa, csakhamar meggyőződik, hogy Ezra a rythmikus s klasszikus irályu thorának egy sorát sem írhatta.* (Graetz: Composition der Thora oder des Pentateuchs, id. m. II. k. I. r. 453—475.) A sinai kinyilatkoztatás Graetz előtt megdönthetetlen tény, mert a Deborah-ének, mely szerinte az óhéber irodalomnak egyik legrégebbi maradványa, megemlékezik róla. Értekezésének folyamában hevesen kardoskodik a thorának egysége mellett és a jehovah- és elohim-theoria (mely theoria szerint az ötkönyv két részből összetakoltatott volna) tarthatatlanságát kimutatja.

A héber irodalmi kritika Nestora, a tudományosságban s alaposságban felülmulhatatlan Zunz, az ötkönyv szerkezetéről részletesen és behatóan szól. Szerinte az ötkönyv legrégebbi részei Deuteronomiumban foglalvák, és ezen részek képezték a Josiah király idejében talált u. n. „szövetesség könyvé“-nek tartalmát. A Genesis szerzője aligha régebbi Jesujah profétánál. Exodus, Leviticus és Numeri javarésze és nagyjából ítélve, egy költői és történeti dolgozatok, törvények és papi intézmények nyomán, különböző körülmények közt levő, különböző személyek által összeállított codexnek benyomását teszi. (I. Zunz L. Gesammelte Schriften I. k. 217—270.)

A lengyelzsidók Mendelsohnja, Krochmal Nachman, az újabb bibliai kritikával szemben ekkép nyilatkozik: „A bölcs teremő, ki minden korszaknak más-más tudósokat adott, a korszak fogékonyságához mérten a tanítás módját is megváltoztatja; lehet, hogy amely tanításmód ennekelőtt jónak és alkalmasnak bizonyult, az utókorban éppen eltevesztené a czélt. Hajdan jónak látták a szent iratokat (כתובים) régi időkből származtatni, így vélvén legjobban kiemelni a profétai szellemet és jóstehetséget. Napjainkban azonban, hol az irodalmi maradványokat illetőleg a fő figyelem azok keletkezési idejének kinyomozására irányul, ilyen eljárásnak alig volna fogamatja. Így pl. a mi bölcsünk a zsoltárokat Dávidnak és kortársainak tulajdonítják, ki nem véve az על נהרות בכלי kezdetű darabot sem, odamagyarázván ez utsóbbit, hogy Dávid profétai ihletben a babiloni fogságot látta és afölött kesergett. A jelenkori ifjuság ezáltal sem hitében, sem reményében, sem pedig Istenben való bizalmában többé nem erősül. Sokkal biztosab-

*) Graetznek ezen utóbbi érve nem próbaáll, mert Ezrának könyve mint Zunz már régen bebizonyította, a Krónikák könyveivel szorosán összefügg, s mindkét mű ugyanazon egy szerzőre vall, a Krónikákat pedig Graetz maga is igen későn, a macedoniai uralmat megelőző időszakban, keletkezteti. Ezra tollából nem maradt tehát semmi sem reánk, a miről az ő irályára lehetne következtetni; különben azt egyszerűen esetlenné és bágyadtnak (ungefüggig und mattprofa'sch) nem lehetne mondani, mert hiába csak nem vesztette rá a sz. írás a כרפר כרר attributumot!

ban érünk célt, ha feltárjuk előtte ama szívkeserűségét, mely a hazátlan templomi énekest, a messze földre száműzött levitát, a megrendítő zsoltár elzengésére készteté, ha képzületét ős Babilon sivár vidékére tereljük s látnia engedjük az árva bujdosó népséget, mely áhitattal csüng kínos fájdalmát tolmácsoló dalnokának ájakán. „Jeruzsalem! ha rólad megfeledekzném, felejtse magát jobbam!”

(Folyt. köv.)

LEVELEZÉSEK.

Aradmegye, 1882. május havában

Tisztelt szerkesztő ur!

A közelmúlt hetek is hoztak némely közlésre valót.

Folyó hó 7-én tartotta meg az izr. jótékonyági egyesület (Humanitäts Verein) rendes közgyűlését, mely alkalommal az 1881. évben gyakorolt emberbaráti működéséről kinyomatott jelentését tagjainak szétküldte. Ezen egyesület célja azonos a nőegyletével azzal a különbséggel, hogy utóbbi a nőnemre s előbbi a férfinemre terjeszti ki segélyezését és védő szárnyait. Szóban lévő egyesület 18,000 frtnyi vagyont mutatott fel az 1881. év végével, mely alaptőkében egy 4000 frtnyi „Gizella-alapítvány” is befoglaltatik. Az egyesületi pénztár összes bevétele a múlt évben kitétt 2986 frt 67 krt, kiadásai 2856 frtot. A kiadások rovatában találkoztunk következő nevezetesebb tételekkel: Késpénzben kiosztatott szegények közt 795 frt, havi segélypénz 32 keresetképtelen egyénnek 1036 frt és 7½ öl tűzifa természetben, árvák segélyezésére 108 frt, az aradi izr. fitanoda szegénysorsu tanulóinak ruházása, és pedig 36 tanulóknak 19 kabát, 22 nadrág és 34 pár csizma 345 frt 34 kr értékben.

Az aradi izr. kiházasító egyesület f. hó 21. tartotta évi közgyűlését. Ezen egyesület célja: az aradi izr. hitközségben bekebelezett szegény tagok erkölcsös viseletű leányainak kiházasítása, mely céljának annyiban megfelel, hogy évenként 2—4 szegénysorsu leánynak saját háztartása megalapítására 200—200 frtnyi hozományjal segédkezet nyújt. Múlt évben két ily hozományt osztott ki és rendelkezik 5200 frtnyi alaptőkével.

Mindkét egyesület adakozói és rendes tagjai közt sok nem zsidó felekezetűekkel is találkoztunk, ami az aradi társadalmi viszonyoknak legfényesebb bizonyítéka.

Az aradi izr. fitanoda megalapításának 50. évfordulóját e hónapban akarták ünnepélyesen megülni. Ezen tanintézet, mint hazánkban valószínűleg a legelső izr. felekezeti nyilvános főelemi és reáltanoda, annak idején csak kilencz évi fáradozás, küzdés és jajdulás után, bold. Ferencz király ő felsége legkegyelmesebb engedélye és leírata folytán nyitattatott meg 1832. május havában.*) Ilyen hosszú évek során némi változásokon ment keresztül, de működése folyton a legszebb elismerésben részesült, megérdemelte volna tehát félszázados fenállása ünnepélyének megtartását. de a hitközségi képviselősege különféle, itt fel nem sorolható okoknál fogva a nyilvános ünnepélyt mellőzte. Hogy pedig ezen nap mégis nyom nélkül el nem muljék, a f. hó 18-án tartott hitközségi közgyűléséből felkérte Steinhardt Jakab főrabbi ur, hogy sevuoth első napján a templomban tartandó szónoklatában emlékezzék meg ezen tanintézet félszázados fennállásáról, ami meg is történt. Steinhardt főrabbi ur ünnepi szónoklatában az orosz zsidók szívrepesztő sorsáról is megemlékezni akarván, a zsoltárok eme mondatát vette szónoklatának alap-

*) Az ó-budai, pozsonyi és pápai iskolák sokkal előbb keletkeztek. Az utóbbinak egyik alapítója e lapok felelős szerkesztőjének édes atyja volt, ki az iskola alapítása céljából 1818-ban képesítette magát Győrött és illetően valószínűleg az első magyar zsidó tanító volt, ki képesítési okmányával birt. boldogult 53 évig működött e községben, mint tanító és jegyző s midőn ereje fogyott, hogy többé dolgozni nem tudott, sok kérés és könyörgés után 4 azaz négy forint havi kegydíjban részesült. Szerk.

jául: „נפשי בכפי תמיד ותורתו לא שכחתי” — meghatottan és meghatóan ecsetelvén testvéreink nyomorát és a héber törzs 3000 éves üldöztetését, mely e mondat három első szavában találja kifejezését, és átment a thora ápolására, mely népünkre nézve örök időkre a legbiztosabb pajzs marad, miből folyólag a felekezeti iskola áldásos hivatására tért rá hangsúlyozván ennek szükségességét, fentartását és erősbitését, áldást mondva az intézetre, a tanítókra és mindazokra, kik ennek érdekében fáradoznak és végül meszeriesen kikerekített szónoklatát eme mondattal végezte: „וכל בניך למידי ד ורב שלום בניך” Ünnepünk második napján pedig a halottakért elmondott imában (הזכרת נשמות) megemlékeztek az elnökségről s mindazon az iskolánál alkalmazásban volt tanítókról, kik az 50 év alatt Aradon elhaltak, ezek öten voltak; Skreinka Lázár, Ieiteles Leo, Reich Salamon, Léngyel Ábrahám és Grünwald Lipót.

Azt sem hagyhatom érintetlenül, hogy mindazon lelkesült férfiak közül, kik 1823—1832 a nyilvános felekezetű iskola megalapítása és biztosítása körül maguknak hervadhatlan érdemeket szereztek, mai napon csakis a 93 éves Hirschl Mózes bécsi nagykereskedő van még életben, kihez is az aradi hitközségi előjáróság üdvözlőiratot intézett, örömeinek kifejezést adván, hogy a mindenható Isten őt e napot elérni engedé és hogy beteljesedett rajta: “מרבית תורה מרבית חיים”

Az üldözött orosz testvéreink segélyezésére Aradon eszközölt pénzgyűjtések örvendetes eredményt nyújtanak, mert eddig körülbelül 3000 frt gyűlt össze e célra. A gyűjtésen több keresztény szabad akaratóból, minden megszólítás nélkül, vesz részt, ami kiváló bizonyosságul szolgál a felebaráti szeretetnek és egyetértésnek.

Az aradi izr. hitközség képviselőségének az alapszabályzat szerinti három évi működésének időtartama e hónappal jár le és új választás fog történni. F. hó 18-án tartott közgyűlésében választási bizottság neveztetett ki, mely a jövő hóban megejtendő új választás előmunkálatával és vezetésével foglalkozzék.

A jelenlegi elnök Hirschmann József ur, ki már 20 éven át fáradozott ezen minőségben a hitközség és ennek intézményei érdekében, köszönetet mondott ugyan ezen gyűlésen a községnek iránta tanusított bizalmáért és kijelenté, miszerint komoly szándéka ezen tisztséget többé el nem vállalni, de megígéri, hogy azon képes és méltó egyént, kit a hitközség bizalmával megajándékoz, teljes erejéből támogatni fogja tanácsával és e téren gyűjtött tapasztalataival. Bing Vilmos köszönetet mondott az elnöknek, a községi ügyeknek erélyes s tapintatos vezetéseért és elhatároztatott eme köszönetet a jegyzőkönyvben megörökíteni, ugy szinte azon érdemeknek kifejezést adni, melyeket Hirschmann József ur két évtized alatt a község ügyei körül valósággal szerzett.

Suum cuique! Részünkről tudomásunk és meggyőződésünk szerint, minden személyes önérdék nélkül állíthatjuk, hogy Hirschmann ur azon köztiszteletet, melyben községe körében és ezen kívül nagy mérvben részesítették, a szó legtágabb értelmében meg is érdemli, amit már azon körülmény is bizonyít, hogy a minden három évben ismétlődő választásnál mindaddig egyhangulag történt megválasztása s így csak ama bölcs szavaival válunk el tőle: Adja az Ég, hogy utódaid is hasonlóké legyenek hozzád.

Szarvasi.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Az országgyűlési zsidóvitában lapunk zártáig részt vettek még Istóczy Győző, Wahrmann Mór, Hentaller, Ország Sándor, Szalay Imre, Busbach Péter és Irányi Dániel. Wahrmann nem reflectált Istóczy badarságaira s mind a mellett sértve találta magát. Wahrmann Mór beszédének zárpasszusa által melyben azt mondá, hogy a zsidóüldö-

zésre a hazai talajt némelyek még szemét és trágya felhasználásával is igyekeztek előkészíteni. Istóczy Győző, ki Wahrmann tőszomszédságában ült, magát személyesen sértve érezte s azon kérdést intézte Wahrmanhoz, vajjon e mondást ő reá értette-e? Wahrmann azt válaszolta, hogy a házhoz szolt, nem egyes képviselőkhöz. Istóczy erre Ónody Gézáts Szuhányi Ödön képviselőt Wahrmannhoz küldte, személyes elégtételt kérni; Wahrmann a képviselőknél azt felelte, a mit Istóczynak is mondott s személyes támadás híján minden további magyarázatot megtagadott. Erre Istóczy a ház könyvtári szobájában személyesen megtámadta Wahrmann, sőt szóbeli inszultusokkal illette; midőn a megtámadott ezeket viszonzta, Istóczy tettelegességekhez kívánt folyamodni, a miben azonban őt, részben maga Wahrmann, részben a jelenlevő képviselők megakadályozták. Az eset nagy szenzációt keltett a házban s a hangulat nagy mértékben elítélte a botrány okozóját. Némelyek zárt ülést kívántak, mások pártkonferenciát akartak a megsértett Wahrmannak elégtételt szolgáltatni. Ez utóbbi nézet találván visszhangra, a pártkonferencia délutánra el is határozott; Istóczy Győző azonban, mint halljuk, ezt megelőzőleg kijelentette a miniszterelnöknek s a szabadelvű párt elnökének, hogy a szabadelvű párt kebeléből kilép. A délutáni értekezletnek így csak ez fog bejelentetni; azonban a házban élénken tárgyalák annak szükségét, hogy a ház kebelében belől történt momentumok folytán elkövetett személyes inszultusok megtorlásáról házszabályilag kellene gondoskodni.

— **A makói izr. hitközség** az oroszthonból menekült zsidók segélyezésére Ft. Fischer A. E. főrabbi ur kezdeményezése folytán gyűjtést eszközölt, mely 756 frtot eredményezett. Azonfelül még egy tetemes összeg gyűjtetett oly célból, hogy a netán keresztül utazó menekült oroszthoni hittestvérek közvetlenül segélyeztetve a vidékről elszállíttassanak, nehogy okot szolgáltatassanak elleneiknek azon panasza: **לנוך בארץ באו**. — A gyűjtés fényes eredménye dr. Dózsa Sámuel megyei ügyész és hitközs. elnök nemes buzgalmanak köszönhető. — **Mátészalkáról** is értesítenek bennünket, hogy **Liebermann Kálmán** rabbi és

Schwarz Mór hitk. elnök 119 frt 70 krt gyűjtöttek az orosz zsidók számára. Tekintve a község szomorú anyagi viszonyait, ez összeg sem mondható csekélynek.

— **Kétszer ad, ki gyorsan ad!** mondja a latin közmondás. A orosházi izr. hitk. a múlt hét folyamában gyűjtő ivot kapott a fővárosi hitközségtől, az oroszországi zsidó menekültek segélyezésére. Csakhamar egybegyűlt 100 frt, mely azonnal el is küldetett Hatvani Deutsch Bernáthoz Budapestre, mint központi elnökhöz, ki a gyűjtést szervezi. — Ezen szép példa elég bizonyíték arra, hogy mily erős kapcsolcs a vallás, miként érzi magát testvérnek egy, ugyanazon vallásbeli két nemzet, kivált, ha még származásuk is ugyanaz. — Háboruban ellenségek, lelövik egymást, — békében, a szerencsétlenségben segítik, gyámolítják egymást. — De csak a politika ne ártaná magát ezen magasztos érzületbe is, ezen szentélybe!

— **Adakozásra felhívás.** Az oroszországból kiűzött szerencsétlen izraeliták érdekében emelünk kérő szózatot. — Azon embertársainkért, kik felbujtogatott vadindulatu tömegek szivtelen durvasága által vagyonaiktól kifosztva, bántalmazva futottak el, hogy életüket megmentse. — Fellesleges hosszasan fejtegetni a szerencsétlenek irtóztató helyzetét. — Immár hazátlanok, védtelenek, betegek, sebesültek — köztük számos szülétlen árva, — rongyosan, kimerülve kiéhezve várják Galiczia egyik határvárosában a civilizált népek segélyét. — Több művelt ország lakosai, valláskülönbség nélkül sietnek a segélynyújtásban. — Mi sem maradhatunk hátra, mert nagy a szerencsétlenek száma, végtelen a nyomor s még mindig kevés a segély. — Emberbaráti szeretettől vezérelve, fordulunk tehát városunk nemes érzelmű lakosságához, s kérve kérjük, hogy a műveltség és haladás jelen századában képzelhetlenek hitt borzasztó barbárság áldozatai nyomorának némi enyhítéséül könyöradományával, járulni sziveskedjenek.

Debreczenben, 1882. május 26.

Révész Bálint, m. k.
reform. püspök.

Huzly Károly, m. k.
prépost.

Simonffy Imre,
kir. tanácsos, polgármester.

„A párisi czipőhöz.”

Válódi orosz bagaria eszmiák,
Vizhatanságért jótállás.

SCHWARZ J.

Schwarz József.

Károly-kört, Károlykaszárnya 17. szám,

ajánlja: Gratzdegen felszerelt czipő egyári rakitást nagyban és kicsinyben, saját készítménye által legjobb és legolcsóbb árúknak elismerve, alapítatott 1866. évben.

<p>Hölgyek számára:</p> <p>Kommod czipők igen finom bőrből 1 frt 20 krtól 1 frt 50 krig</p> <p>Divatos kommod czipők bőr vagy ebelaszting 1 " 70 " 2 " 20 "</p> <p>vagy esokorral vagy díszítéssel</p> <p>Regatta legfinomabb oberlaszing divatos és elegans 2 " 40 " 2 " 60 "</p> <p>" finom szalon-lakból ugy szinte eberlaszing vagy kesztyű bőrrrel legújabb készítés 2 " 70 " 2 " 90 "</p> <p>Ébörhaszting zúgos topán rímás talppal 6" magas szárral 3 " 40 " 4 " "</p> <p>Legfinomabb kesztyűbőr topán Szalonlak bori-tekkel 6" magas szárral 4 " 50 " 5 " "</p> <p>Igen finom zerge vagy Chagrin topán 6" magas szárral 3 " 40 " 3 " 90 "</p>	<p>Urnak számára:</p> <p>Kommod czipők igen finom bőrből — " 90 " 1 " 20 "</p> <p>Legfinomabb mainezi borjibőr zúgos topán 4 " — " 4 " 50 "</p> <p>Borjibőr topán erős kettős talppal munkások számára 3 " 50 " 3 " 80 "</p> <p>Regatta Lak vagy borjibőrből 4 " — " 4 " 50 "</p> <p>Szalontak vagy borjibőrdi zúgos topán divatos és varrott talppal 4 " 50 " 5 " — "</p> <p>Zerge vagy Chagrin topán erős talppal 4 " — " 4 " 50 "</p> <p>Legnagyobb választék fi- leány és gyermek czipőkben, ugy szinte legdivatosabb rímzes oszímak mindentelje nagyságban. Vidéki megrendelések mérték vagy mintaczipő szentit utányt mellett pontosan teljesítenek. A t. cz. közönség saját érdekében kéretek „A Párisi czipőhöz” ezímet figyelembe venni. Készletes árjegyzék bérmetve beküldetk.</p>
--	--